liergebed Gode onwaardig is, en dat bij het bidden vooral de werking des Geestes eeniglijk moet spreken, zullen daarom wel doen, ook de schaduwzijde van dit vrije gebed in de gemeente in te denken.

Zeker het afprevelen van een opgezegd gebed is weinig stichtelijk; maar onze kerken zouden zich zelve niet kennen, als ze waanden, dat al wat bij ons »bidden" heet, waarlijk uitstorting der ziel voor den Heilige was.

Duker's Voetius.

Dr. Duker heeft opnieuw een belangrijke aflevering van zijn Biographie van Gijsbert Voetius in het licht gezonden.

Hij behandelt thans zijn predikant zijn van 1618—1634, eerst zijn werkzaamheid op ring en classis en synode; daarna Voetius' arbeid in en buiten 's-Hertogenbosch; en ten leste zijn verkeer in enger kring; en zijn roeping tot het professoraat, terwijl ten slotte een geheele reeks van officieele bijlagen ook deze aflevering verrijkt.

Het eerste deel is daarmeé compleet, en thans mag van dat geheele deel getuigd, wat we in de eerste aflevering roemden, dat de bewerking in volledigheid, nauwkeurigheid en onpartijdigheid haar wedergade zoekt.

Wij, Gereformeerden, kunnen Dr. Duker dan ook voor dezen arbeid niet warm genoeg danken.

Geen onzer zou het hem kunnen gebeteren, en onderwijl in onzen kring een ieder zoo overladen is met bezigheden, dat niemand voorshands aan zoo ver reikend onderzoek en zoo uitgebreide studie denken kan, komt hij thans doen, wat voor ons zoo broodnoodig noodig was, en toch nog lang zou getoefd hebben, namelijk van den besten en kundigsten Gereformeerden theoloog uit den besten voortijd ons een welgelijkend beeld, zoo onpartijdig mogelijk teekenen.

Voetius is voor velen nog een onbekende grootheid.

Zijn werken waren slecht geschreven, en voor de meesten onleesbaar en ongenietbaar. Zijn Latijn is voor verreweg de meesten niet dan met moeite te verstaan.

Daardoor komt het, dat men wel van andere theologen repte, maar Voetius meest buiten het geding liet. Ook zijn thans zijn twee hoofdwerken te duur, en niet veel onder de *f* 100 elk geldende.

Thans echter herleeft Voetius, en zal zijn invloed onder ons steeds meer bloeien.

Nog onlangs toonde Prof. Geesink ons, hoe wie in deze goudmijn willen graven, een kostelijken schat aan de markt brengt.

Klandizie.

Men vraagt ons, of het geen plicht van alle Gereformeerden is, om hun klandizie uitsluitend aan Gerefomeerde neringdoenden te schenken.

Op die vraag nu is geen algemeen bevredigend antwoord te geven, en het argument, waarmeé deze algemeene stelling door hem, die het ons vraagt, wordt aangedrongen, houdt geen steek.

Hij schreef toch:

Van uit onze gemeente heb ik dikwijls van neringdoenden gehoord (hetgeen ook mijn eigen ervaring is) dat men juist van eigen geloofsgenooten het minst wordt begunstigd. Zoo menigeen van hen zegt, dat men mag gaan waar het voordeeligst wordt gekocht. Alsof elk lid der gemeente er niet rekening mede heeft te houden, dat ook zijn geld en goed slechts gegeven goed is, en dat hetgeen hij door inkoop bij kruidenier of bakker uitgeeft, juist bij dien bakker en dien kruidenier behoort besteed, die ook met hem den predikant, de kerk, de armen enz. heeft te onderhouden.

Daarbij, wordt ons duidelijk in Galaten 6: 10 gezegd, meest wel te doen den huisgenooten des geloofs.

't Is waar, ook in dezen weg wordt het dikwijls ervaren, dat de Heere barmhartiger is dan de mensch, en moeten tegenstanders dikwijls gebruikt worden, om genoemde neringdoenden te onderhouden.

Maar hoewel 't door 's Heeren zegen is, onverschillig van welke zijde men begunstigd wordt, voor de gemeente des Heeren toch is en blijft het roeping, elkander in nering en hanteering te helpen.

Nu is er in Gal. 6: 10 geen sprake van *klandizie*, maar van *aalmoezen*, iets wat geheel iets anders is, en alzoo niet onder denzelfden regel valt.

Alleen ware hieruit af te leiden, dat men in het gemeen, nauwer banden heeft onder huisgenooten des geloofs, en alzoo, *indien overigens alle dingen gelijk staan*, verplicht is, aan hen in de eerste plaats te denken.

En wat het zeggen aangaat, dat men door geloofsgenooten, dat zijn dan hier kerkgenooten, te begunstigen, indirect de middelen sterkt, waaruit hulpe voor kerk en armen kan komen, zoo is dit slechts ten deele waar, en mist voor het andere deel zekerheid.

Zekerheid ontbreekt, want het is volstrekt niet bewezen, dat elk neringdoende pro rato zooveel meer voor kerk en armen geeft als hij meer ontvangt. Er zijn neringdoenden, die, toen ze *f* 1000 'sjaars verdienden, voor kerk en armen samen *f* 30 gaven, en die later, toen ze *f* 1500 's jaars wonnen, precies hetzelfde bleven geven.

En ook is het slechts ten deele waar, dat men door zulk een begunstiging het inkomen der kerkgenooten stijft.

Er zijn toch voorbeelden genoeg, die toonen, hoe meer dan één, *zonder* zulk een begunstiging, ziende dat hij hierop noch leunen noch rekenen kan, juist daardoor geprikkeld is, om zelf de handen uit de mouwen te steken, zijn fabrikaat en zijn bediening te verbeteren, en alzoo gekomen is tot een veel ruimere conditie, dan hij door die begunstiging zou verkregen hebben.

Al geven we dus in het gemeen toe, dat het geraden is, waar alle deze dingen gelijk staan, bij voorkeur de gunst van zijn klandizie aan zijn kerkgenooten te schenken, we keuren het af, zoo de neringdoenden zelven dit als eisch gaan stellen.

Tweeërlei denkbeeld staat hier tegenover elkander.

Eenerzijds de voorstelling dat we een aparten kring in de maatschappij vormen, en door over en weer elkander te steunen, in hoofdzaak uit eigen boezem ons bestaan moeten hebben.

Maar ook anderzijds de overtuiging, dat fabrikanten en neringdoenden hun aanbeveling in de uitnemendheid van hun producten, in de goedkoopheid van hun prijzen, en in de vlotheid van hun bediening moeten zoeken, opdat langs dien weg onze kerkgenooten het terrein hunner werkzaamheid verre *buiten onzen kring* kunnen uitstrekken, alzoo hoe langer hoe meer geld buiten onzen kring hebben te winnen, en daardoor onzen kring ook geldelijk hebben te verrijken.

Dit laatste nu was het stelsel onzer vaderen, en is stellig ook nu nog het eenig probate systeem.

Maar al kiezen we beslist voor dit laatste, veel meer belovende en veel sterker prikkelende stelsel, toch geven we tweeërlei toe.

Ten eerste, dat met name op dorpen de kring zoo klein kan zijn, dat het passeeren van zijn eigen geloofsgenooten stuitend wordt en zeer doet.

En ten andere, dat er gevallen zijn, waarin op dorpen onze geloofsgenooten, ten wille van hun geloof, hun brood verliezen, en dat alsdan de roeping duidelijk spreekt, om hun dit lijden niet nog anderzijds te verbitteren.

Slechts zorgen de neringdoenden dan tevens, dat zij ook hunnerzijds hun klanten uit hun eigen kerk als geloofsgenooten behandelen, en niet denken gaan: Nu, die moeten vanzelf bij mij komen, voor hen komt het er dus minder op aan.

Tweede Groninger Predikanten-Conferentie.

(DEBAT).

Na het gehouden referaat van Prof. Bavinck over »Schepping en Herschepping", volgde een zeer geanimeerd en belangrijk debat, vooral tusschen Ds. Bos en Prof. Bavinck.

Ds. Langhout van Groningen vroeg: Of de referent het gevoelen is toegedaan dat de hel een deel uitmaakt van de Schepping? Als de realiteit van de zonde inhoudt, dat de mensch naar Gods beeld geschapen is, hoe dan, heeft de zonde realiteit verkregen in de Engelenwereld?

Ds. Bos van Beduin is het volkomen eens met het gesprokene van den referent; het was zoo helder als kristal. Gaarne zoude hij na afloop der discussie over het referaat, vragen doen, welke in verband staan met het besprokene onderwerp. Het gevraagde verlof wordt door de Conferentie verleend.

Ds. Krohne van Zoutkamp vroeg: Of bij de herschepping iets nieuws in den mensch komt.

Ds. Prinsen van Oostwold vroeg: Of het niet beter is te spreken van *besluiten*, dan van *ideeën* in God. Plato toch sprak ook van ideeën in God.

Ds. Kouwenhoven van Groningen zou gaarne vooral eenige opheldering wenschen over de bewering van den referent: Het geloot was in den mensch Christus Jezus.

Ds. Goris van Veenwoudsterwal vroeg: Is het beeld Gods aan den mensch gegeven, hoe kan dan juist daardoor de mogelijkheid van zondigen bestaan?

Prof. Bavinck zegt in antwoord aan Ds. Langhout, dat de hel wel terdege een element in de schepping is. De hel valt echter buiten de herschepping. Wanneer wij spreken van de herschepping van de schepping, hebben wij het oog op het organisme, de kosmos. De schepping als kosmos wordt wel terdege hersteld; zoo geschiedt ook met de herstelling der menschheid. Wat de tweede vraag van Ds. L. betrett, de realiteit der zonde vloeit hieruit voort, dat de mensch geschapen is naar Gods beeld. Immers, dat de mensch een wil heeft om de mogelijkheid ook van zondigen in realiteit te doen overgaan, is een element in het beeld Gods. De theoloog Maastricht zegt, dat ook de Engelen elementen, trekken van het beeld Gods hebben. Wij kunnen wel terdege zeggen, dat de wil van de Engelen is naar het beeld Gods. De wil van God is, dat Hij machtsdaden kan doen; die wil nu is ook in den mensch aanwezig. Maar die macht had hij niet mogen gebruiken, zooals hij gedaan heeft. Dat de mensch had kunnen zondigen is nog een trek van het beeld Gods. Ja, dat de mensch nu nog de zonde kan doen na vrije keuze, na overleg, is nog een trek van het beeld Gods. De formeele akte van het wilsvermogen is naar het beeld Gods. — Aan Ds. Krohne zegt referent, er komt iets nieuws in den mensch bij de herschepping, maar de vraag is wat? Het nieuwe is geene substantie; het zijn hebbelijkheden, eigenschappen, kwaliteiten. — Aan Ds. Prinsen: Het woord idee in God mag niet gebruikt worden zooals Plato dit deed; hij dacht alleen aan foutbegrippen. Wij mogen van idee spreken wanneer wij daarbij denken aan alle gedachten Gods omtrent al het bestaande. Zoo opgevat, is voor het woord idee veel te zeggen. Wanneer wij van God spreken, mogen wij het woord begrip, afgeleid van begrijpen, niet bezigen. Wij moeten dan de woorden gebruiken gedachten of ideeën. God geeft aan de dingen elk zijn aard, omdat Hij het zoo denkt, zoo wil. Is het niet beter — heeft Ds. P. gezegd — om van besluiten Gods te spreken? Prof. B. betoogde, dat uit den wil van God de werkelijkheid opkomt van hetgeen in Zijn ideeën lag. Op Pantheistisch standpunt kan men de realiseering der ideeën van God niet verklaren Bij het Pantheisme is dit het bezwaar, hoe is de werkelijkheid der wereld uit God voortgekomen? Wij moeten aan den eenen kant het Pantheisme vermijden, maar wij moeten ook aan de andere zijde vasthouden dat de wil toch aansluit bij de ideeën in God. Hegel leeraarde, dat de wereld uit God als logos is voortgekomen. Later heeft Hartman deze gedachte aan eene reformatie onderworpen. Het realiseeren van de wereld — zoo hebben wij het ons voor te stellen — is tweeërlei. De wereld is noch alleen uit de idee, noch uit den wil, maar uit samenwerking van beiden. — Aan Ds. Kouwenhoven: Dezen spreker was het niet helder, dat er gesproken kan worden van een gelooven bij Adam en ook bij Christus. Wat is gelooven? De waarheid aannemen. Nu moest Adam in zijn tijd veel gelooven, omdat God het hem zeide; hij zag vele dingen niet. De fout van Adam is geweest, dat hij niet geloofde, maar God heeft willen begrijpen. Zoo heeft Jezus aan het geloof vastgehouden; daarom is Hij door het geloof als Middelaar in de woestijn staande gebleven. Alles toch was tegen hem, alle dingen in hemel en op aarde. Dat geloof in Adam en Jezus is niet vreemd aan onze menschelijke natuur op aarde. Het gelooven is geen nieuw element bij ons. De onherboren mensch gelooft ook. Het is alleen maar de vraag: wat gelooft men. De natuurlijke mensch gelooft Satan. Het geloof van Adam had als object Gods deugden; wij hebben als object Gods genade.

Nadat onderscheidene sprekers hadden gerepliceerd en ook anderen het woord gevoerd hadden, beantwoord door Prof. Bavinck, kwam Ds. Bos aan het woord. Hij zeide: Hoe komen wij tot het rechte weten, verstaan, zien, inzicht, ligt dat principieel *in* de wedergeboorte, tot ontwikkeling, tot zelfbewustzijn gebracht door logische acties, of door *onmiddelijke* inwerking op ons bewustzijn door den H. Geest; of door de H. Schrift, onder toepassing des Geestes? m. a. w.: Staat de wetenschappelijke, wedergeboren mensch onder onmiddelijke inspiratie van den Geest, van den logos, en behoeft hij dan alleen te *bewijzen* dat zijn inzicht Schriftmatig is, of moet hij zijne wetenschap als theoloog principieel uit de H. Schrift putten en voortdurend daaraan toetsen, licht werpende op God en op alle werken Gods op het Theologische en het kosmische? Is er ook een wetenschappelijke roeping, bijv. de beoefening der wetenschap, enz., die ik *wel* betrachten mag als Christen, als gelooving, en *niet* als lid eener geinstitueerde kerk? Zoo ja, hoe komt het dan, dat een Christen, die gehoorzaam is inzake de institueering eener belijdende kerk, *daardoor* ongeschikt en onbevoegd wordt te doen wat hij mag en kan doen *zonder* dat hij zijn plicht betracht ter institueering?

Wordt hij door de instelling der ambten en door de beoefening van kerkelijke gemeenschap *beperkt* in zijn doen?

Is hij op de wereldmarkt, in maatschappelijke dingen werkende, niet als lid eener geinstitueerde kerk te beschouwen, maar alleen als Christen; zoodat hij alleen als lid eener geinstitueerde kerk is aan te merken onder den dienst des Woords en der Sacramenten?

Indien de Theologie »in beginsel voorwerp en doel" verschilt van de andere wetenschappen, en alleen *formeel* met haar overeenkomt (Geref. Dogmatiek I 529), waar ligt dan, behalve in het formeele (logische actie enz.) de grond voor het organisme van al de wetenschappen?

Het object der Theologie is de cognitio Dei, wordt gezegd, waarom kan God niet het object genoemd worden, daar het toch om God te doen is (Geref. Dogmatiek II 2), die zich heeft geopenbaard, opdat wij *Hem* kennen zouden, voorzoover God te kennen is? De kennis toch die God van zichzelven heeft, is even ondoorgrondelijk als God zelf.

Klopt het ook wel te zeggen: Theologie is de systematische beoefening der *kennisse* Gods; dus wetenschap van de kennis?

Heeft de Theologie een *eigen* object, n.l. God, *kan* zij dan ook niet wetenschappelijk, d. i. systematisch, beoefend worden, zonder in een Cyclus te staan met de andere wetenschappen, met geen ander verband dan een formeel verband? m. a. w. kan de Theologie alleen wetenschappelijk beoefend worden in een Universiteit, of ook aan een Theol. School?

Prof. Bavinck stemde Ds. B. volgaarne toe, dat er verband bestaat tusschen den logos in de Heilige Drieëenheid en den logos in den kosmos. Er is tusschen beiden echter een essentieel verschil. De logos, als drager van het geschapene, als geheel der gedachten Gods, vormt een systeem. De ideeën en besluiten Gods zijn één. Alle dingen die bestaan zijn eerst gedacht door God; zij zijn dus belichaamde gedachten Gods. En nu is geheel ons streven in de wetenschap, om ons geheel in de gedachten Gods in te denken, den logos te vatten. Als ons bewustzijn nu maar rijk genoeg was, zouden wij dit kunnen. Wij zijn echter vreeselijk beperkt, en kunnen daarom niet diep genoeg dalen op den logos der dingen. Door de zonde is alles in het ongereede gebracht. Alle wetenschap moet daarom worden herboren, in de eerste plaats die, welke staat naar de kennisse Gods. De bijzondere openbaring komt er tusschen door inspiratie. De wegen, waardoor de kennis tot ons komt, zijn abnormaal. Wij leeren God kennen door den kosmos. Om een voorbeeld te noemen: De Bijbel is eene openbaring Gods door eene bijzondere bewerking tot ons gekomen. Maar op dit oogenblik is toch de Bijbel voor ons een gewoon menschelijk boek. Zoo is het ook met de kerk; de wedergeboren mensch; zij allen zijn elementen in den kosmos.

De verhouding tusschen Theologie en wetenschap. De Theologie heeft een eigen object, een eigen doel; zij blijft een gewoon menschelijke wetenschap; die op dezelfde wijze wordt beoefend als alle andere wetenschappen. Principieel is het voor den beoefenaar der natuurkunde, geneeskunde, enz. evengoed noodig tot God bekeerd te zijn, als voor den Theoloog. De Theoloog moet op dezelfde manier ploeteren, folianten doorwerken, om Theologie te bestudeeren, als dit met andere wetenschappen het geval is. De Theologie heeft dus ook een object in den kosmos. Daaruit nu vloeit voort, dat die wetenschap niet kan buiten de andere wetenschappen; zij behoort tot den Cyclus der wetenschappen. Zoodra iemand Theologie als wetenschap wil, kan hij deze niet buiten de universeele wetenschap bannen.

De Theologische school. Spr. heeft nimmer de overtuiging gehad, en kan nog niet overtuigd worden, dat het eischen van een Theol. school volkomen gerechtvaardigd zoude zijn. Dus de kwestie is niet, zooals Ds. Bos het in het laatste nommer der *Bazuin* voorstelt, naast de Universiteit voor de wetenschap een Theol. school tot opleiding voor dienaren des Woords. Voorzeker, als men het wil, en men heeft er het geld voor over, mag men in ons land wel drie Theol. scholen hebben. De concept-acte ging dan ook van deze gedachte uit; de opstellers hebben echter gezegd, dat er financieele bezwaren verbonden waren te hebben een Theol. school en een Theol. faculteit aan eene Universiteit. Alleen zoude het verkeerd zijn voor de eenheid der kerken wanneer aan beide inrichtingen in verschillende richting werd onderwezen. Er werd daarom toen — en terecht — voorgesteld tot samenwerking. Spr. kan niet op het standpunt staan: aan een Theol. School kan niet, aan eene Universiteit wel Theologie wetenschappelijk onderwezen worden. Men mag dus evenmin zeggen: De Theol. school moet weg, als: de Theol. fac. aan de Universiteit moet verdwijnen, omdat daar de beoefening der Theol. niet behoort. Zoowel aan eene school, als aan eene Universiteit mag men Theologie beoefenen. Een andere zaak is of tegen het hebben van twee inrichtingen geene financieele bezaren bestaan. Wat spr. aangaat, hij zal blijven protesteeren tegen de bewering: Aan eene Universiteit wordt de Theologie als wetenschap onderwezen, en eene school dient voor de practische opleiding der bedienaren des Woords. Daardoor toch werd spr. vreeselijk in den hoek geduwd, en daarin heeft hij natuurlijk geen lust. Zoowel de Theol. fac. aan eene Universiteit als de Theol. school hebben met elkander ten doel zoowel wetenschappelijke beoefening der Theologie, als practische opleiding. Men beoefent de wetenschap omdat men daarmede een doel in het leven heeft, om er ook van te kunnen leven. En daarom, wat God samengevoegd heeft, scheide de mensch niet.

Ds. Bos zegt, dat het hem genoegen doet, dat Prof. Bavinck met hem gelijk denkt, dat de beoefening der wetenschap een doel heeft in het maatschappelijk leven. Het heeft spreker eveneens verblijd, dat de Theologie als wetenschap, evengoed aan eene Theol. school, die van de kerk uitgaat, kan beoefend worden, als aan eene Universiteit; daardoor is gelogenstraft de bewering, dat de kerken de Theologie als wetenschap niet mag beoefenen. Spr. heeft echter nog geen antwoord op de vraag: Hoe komt men aan wetenschap der Theologie, met andere woorden: Heeft de Theol. de H. Schrift als kenbron, of moet men het zoo opvatten: komt mijn resultaat goed overeen met de H. Schrift, om nu op deze basis de Theologie te bouwen? Of moet men niet zeggen, de H. Schrift is de bron der Theologie.

Ds. de Jonge van Loppersum kan nog maar niet begrijpen, dat er hoegenaamd geen bezwaar zoude zijn, dat de *kerken* de Theologie als wetenschap beoefenen. Hij kan zich wel voorstellen, dat de Theologie aan eene school wetenschappelijk kan zijn, maar kan de Theologie de *kerk*, n.l. ambtelijk, als subject hebben.

Ten slotte zeide Prof. Bavinck aan Ds. Bos: Ook de wedergeborene put zijne kennis alleen uit de objecten die buiten hem zijn, dus de theologie uit de Godsopenbaring. In de tweede plaats: kan en mag de kerk eene school hebben? Zeer zeker. Hij houdt vol, dat de wetenschappelijke theologie ook zeer goed aan eene school onderwezen kan worden. Of de Theologie wetenschappelijk wordt onderwezen aan eene school of aan eene Theol. faculteit, ligt alleen aan de kundigheden dier docenten of professoren. — Aan Ds. de Jonge: Uit het ambt der kerk vloeit de beoefening der Theologie niet voort. Sommigen zeggen, dat de docenten de Theologie beoefenen in hun ambt als predikant, maar dat is niet waar. In de kerk kunnen buiten de predikanten krachten gevonden worden, die de Theologie kunnen onderwijzen. De kerk kan *ambtelijk* de Theologie niet laten beoefenen, maar wel omdat de kerken daarin *lust* hebben. Een Theologische school is wel geoorloofd, maar *niet* geboden krachtens een bevel Gods. In onzen tijd echter, met onzen toestand voor oogen, kunnen wij als kerken *niet* volstaan met een Theol. school alleen; wij moeten hebben eene Theol. faculteit aan eene Universiteit. In onzen tijd, met de ons gestelde eischen, moeten wij feitelijk hebben niet-alleen een Theol. faculteit, maar eene *geheele Universiteit*. Wij moeten hebben, dat is dringend noodig, dat is eisch, eene combinatie van de Theol. school en eene Theol. faculteit aan eene Universiteit.

Met belangstelling werd van het begin tot het einde geluisterd.

Ds. Geerds van Appingedam sprak een woord van hartelijken dank aan Prof. Bavinck. Na psalmgezang sloot Ds. Oegema van Wildervank de zoo goed geslaagde Conferentie.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij Ds. HOUTZAGERS: Van den heer D. R. te Amersfoort *f* 1; van den heer J. Dorling te Oost-Souburg, gevonden in de coll. *f* 1 voor Kootwijk; van P. H. te Melissante *f* 1; van N. N. te Heteren *f* 5, voor Kootwijk, van den heer A. Hoogendijk, van de Chr. Jongel.-vereen. te Ouderkerk a/d. IJsel *f* 2.50.

Uit de Pers.

Behartigingswaard is wat *K.* in de *Friesche Kerkbode* over de middelmatige dingen, en ook over de a. s. *Inhuldigingsfeesten* schrijft.

Onze vaderen hielden de vrijheid ten opzichte van de middelmatige dingen staande tegenover de Doopersche richting, die in mijding van het natuurlijke leven kracht zocht, en alleen in geestelijke dingen leven wilde. Volgens haar lag de wereld met al het hare in het booze; was zij doortrokken van zonde en ongerechtigheid, en moest Gods kind daarom zoover mogelijk van die wereld zich terugtrekken. In het leger mocht men niet dienen, een eed mocht niet gezworen worden, onder de Overheidspersonen mocht men geen zitting nemen, in kleeding moest men zoo sterk mogelijk afsteken van de mode, aan kunst en wetenschap, behalve aan Theologie, mocht men niet doen; maaltijden met vrienden, onschuldige vermaken, waren contrabande. Om der wereld niet gelijkvorming te worden, trok men zich geheel uit de wereld terug. Van het hoogere Christelijke standpunt, waarop men de wereld gebruikt, zonder haar te misbruiken, was geen sprake.

Daartegenover nu belijdt onze Gereformeerde Kerk op grond van de Heilige Schrift, dat evenmin als in tijd of plaats, eten of drinken, gebouw of ceremonie eenigen godsdienst te zoeken is, zoo ook in al de gaven die God de Heere in de schepping geeft, geen zonde is, mits de mensch door misbruik die zonde er niet in brenge. Het: raak niet, smaak niet en roer niet aan, waarin de Doopersche mijding haar kracht zoekt, staat lijnrecht tegenover de Christelijke vrijheid. Eerst dan, wanneer uit Gods Woord kan bewezen worden, dat een zaak zonde is, maar ook dan alleen, is zij den Christenen verboden.

De Schrift nu leert niet, dat het dragen van goede kleederen, het hebben van gouden en zilveren sierselen, het bezitten van net huisraad zonde is, mits de mensch er zijn hart maar niet op zet en er geen afgoderij mee bedrijft. De vrouwen der patriarchen droegen veel goud, de Heiland had een kostbaar kleed, een rok zonder naad, het paleis van Salomo schitterde van het prachtigste huisraad. Wel is in onze eeuw de zucht om boven zijn stand te leven, om in weelde en opschik zijn geld te verkwisten, om naar al meer schatten te gieren een schrikkelijke zonde geworden, maar al behoort een Christen tegen die weelde door eenvoud te protesteeren, noch in goud of zilver, noch in kleed of huisraad zit de zonde op zich zelf.

Evenzoo is het met eten en drinken en met de genotmiddelen onzer dagen. De Schrift leert ons nergens, dat een kind Gods alleen water zou mogen drinken of brood zou mogen eten. De patriarchen slachten het gemeste kalf, als er een gast ten eten komt. Met vrienden worden vroolijke maaltijden gehouden. De Heere Jezus zit zelf mee aan den maaltijd te Kana, en als er wijn ontbreekt, doet Hij het eerste wonder en schept uit water wijn. En nu is het zeer zeker waar, dat de mensch ook deze gaven Gods kan misbruiken, dat er zijn, die van hun buik een God maken en dat de volkszonde van Nederland, het misbruik van sterken drank, ten hemel schreit, maar ook al gevoelt een Christen zich deswege gedrongen, ten einde tegen dit misbruik een levend protest te wezen, het gebruik van alle alcoholische dranken voor zich zelf na te laten, een goed Gereformeerde zal daarom nooit durven zeggen, dat het gebruik van wijn op zich zelf zonde is. En de geheel-onthouding zou vrij wat meer sympathie vinden ook onder Gereformeerden, wanneer ze niet tegen de leer der Schrift in als Evangelie predikte, dat wijn en bier uit den duivel zijn. Op dat standpunt past het gezegde van een geheel-onthouder, dat Mahomed eigenlijk hooger staat dan Christus, omdat de eerste aan al zijn volgelingen het gebruik van wijn verboden had, terwijl Christus het wijn-gebruik vrij liet. Juist zulk een zeggen toont, hoe in dat drijven der geheel-onthouding een ascetische richting zich openbaart, die met den geest van Christus niets te maken heeft. Het is dan ook volstrekt niet te verwonderen, dat de drie mannen, die in de Christelijke wereld van Nederland den toon aangeven, Dr. Schaepman, Dr. Bronsveld en Dr. Kuyper zich tegen de geheel-onthouding hebben verklaard, omdat de geheel-onthouding niet als protest tegen de volkszonde maar als eisch van het zedelijk leven, in strijd is met de Schrift en met het voorbeeld dat Christus zelf ons gaf.

En evenzoo is het met de genotmiddelen als bijv. het rooken. Het rooken is en blijft een middelmatige zaak en wanneer iemand niet wegens zijn gezondheid het laten moet, volkomen geoorloofd, omdat Gods Woord het niet verbiedt. Juist omdat wij er zoo afkeerig van zijn om dingen zonde te noemen, die Gods Woord niet verbiedt, hebben wij dan ook zoo streng afgekeurd, dat men ook het rooken na de Kerk als *zonde* wilde gaan beschouwen. Consequent doorgetrokken leidt deze lijn er toe, dat men ten slotte evenals in sommige Engelsche kringen iemand voor bekeerd houdt, alleen wanneer hij geheel-onthouder is en geen sigaren rookt. Gods Woord geeft zulke kenmerken voor Gods kind niet.

Hiermede is echter niet gezegd, dat ook van het rooken evenals van al deze middelmatige zaken geen misbruik kan gemaakt worden. De ware vrijheid van Gods kind ligt uitgedrukt in deze twee dingen: »alle dingen zijn mij geoorloofd." En »ik zal mij onder de macht van geen van deze laten brengen". Wie een *slaaf* is geworden van het rooken, met zijn pijp opstaat en naar bed gaat, zelfs bij het lezen van Gods Woord niet eens de pijp kan laten rusten, doet beter met het rooken geheel af te schaffen. Niet omdat het rooken zondig is, maar omdat Gods kind te hoog staat om een slaaf van de tabak te zijn.

En eindelijk evenzoo is het met de vermaken, spelen, ontspanningen van geest en lichaam. Ook al acht de Heilige Schrift de »lichamelijke oefening" tot weinig nut, er steekt eenig nut in, en van een afkeuren is geen sprake, zoolang het vermaak geen zondig karakter draagt. Waar het leven zoo drukkend, de ernst zoo somber, de last van den arbeid zoo zwaar is, daar is het een *genade* dat God de Heere ons vermaak en ontspanning schonk. En wie den mensch daarvan berooven wil, om hem altijd met een boekske in een boekske te laten zitten, handelt tegen de ordinantie Gods.

Ook op dit punt heeft helaas ons Gereformeerde volk in onze dagen soms gansch verkeerde inzichten en veroordeelt als zonde, wat geen zonde is, maar een volkomen geoorloofde uitspanning. En het beste bewijs; dat het volk van God zich in die opzichten vergist, is wel, dat de Christelijke conscientie geheel anders oordeelt in het midden als in het noorden des lands. Was het metterdaad een werking des Heeren, gegrond op Gods Woord, dan zou er eenparigheid bestaan. Het groote verschil in de bepalingen van wat mag of niet mag, toont wel, dat hier van een hoogere leiding geen sprake is.

In Friesland vindt men het schaatsenrijden een volkomen geoorloofd vermaak en acht alleen het deelnemen aan hardrijderijen verkeerd. In vele streken in Holland en het midden der lands wordt alle schaatsenrijden als zonde veroordeeld en door vrome ouders ten strengste aan hun kinderen verboden. Zou dan soms naar Gods bedoeling het schaatsenrijden in Friesland wel geoorloofd zijn, maar in Holland niet?

En omgekeerd, in Friesland oordeelt men op vele plaatsen, dat het gaan zien naar nationale feesten, het hooren van nationale muziek, het zien naar vuurwerk, het deelnemen aan volksvermakelijkheden op zich zelf zonde is, en geen Christen vrij staat. Immers al zulke dingen kan men niet doen voor »de zaligheid van zijn ziel". Het is volkomen waar, dat men dit alles niet doet voor zijn zaligheid. Maar rookt men dan voor zijn zaligheid? Rijdt men dan schaatsen voor zijn zaligheid? Of zijn ook dat vermaken, ontspanningen voor het lichaam, die volkomen geoorloofd zijn, omdat Gods Woord ze niet verbiedt? En waar verbiedt God de Heere dan dat een volk een nationaal feest zal vieren? Waar zegt God de Heere dat vuurwerk zonde is? Waar wordt verboden om te luisteren naar nationale muziek? En als God de Heere het *niet* verbiedt, welk mensch zal dan gemeen maken, wat God de Heere niet gemeen gemaakt heeft?

Wij bespreken dit punt te uitvoeriger, omdat het van actueel belang is met het oog op de Kroningsfeesten, die aanstaande zijn. In de commissies, die daarvoor gekozen worden, worden allicht ook leden onzer Gereformeerde Kerken benoemd. Meent men nu, dat een Christen op zulk een nationalen feestdag niets doen mag dan Kerkhouden en binnen kamers bidden, en dat al dat feestbetoon wereldsch en dies zondig is, dan gaan onze broeders zich uit al zulke commissies terugtrekken en wordt daarmede de invloed van het Gereformeerd beginsel op ons volk gebroken. In zulke commissies komen dan alleen modernen en liberalen te zitten; zij kiezen bij voorkeur voor zulke feesten den Zondag, vragen nooit of een volksfeest ook ontaarden kan in een uitspatting van bandeloosheid en doen althans niets om het christelijk karakter van ons volk te bewaren. Juist daarom is het van het hoogste belang, dat onze broeders dit niet doen, maar in zulke commissies gekozen, al hun invloed aanwenden om deze volksfeesten in goeden zin te leiden, niet door tegen elk volksvermaak te protesteeren, maar door te voorkomen, dat de volksfeesten bacchanaliën en drinkgelagen worden, en door zoo mogelijk een christelijke wijding aan dien dag te geven.

Dit is volkomen juist geoordeeld.

De uiterste omzichtigheid voegt ons; maar omzichtigheid mag geen enghartigheid worden.

En nooit mogen we het Gereformeerde beginsel, dat naar de Schrift is, inruilen voor het Doopersch beginsel, dat tegen de Schrift ingaat.

Niet de Dooperschen hebben ons land in de 16e eeuw gered.

Zij zouden ondergegaan zijn.

Wat ons gered heeft was het Calvinisme, en de frissche levensgeest dien het ontwaken deed.

Officieele Berichten.

Met verkorting uit het Kerkblad van 12 November.

Kort Verslag van de Vergadering der Classis Sneek, te Sneek op 27 October 1897.

Rapporten der kerkvisitatoren. Over het algemeen is de toestand der kerken bevredigend. De zending echter wordt door vele kerken nog weinig behartigd.

Aan Ds. de Roos wordt opgedragen, op de volgende vergadering der Classis, over het nut van de bekendmaking der kerkvisitatoren aan de gemeente, in te lichten.

De kerk van W. verklaart, *f* 100 te kunnen geven voor de predikants-weduwe B; na 1 Jan. 1898 voor haar rekening. — Workum wordt hulpbehoevend verklaard, de Classis verbindt zich voor *f* 150 als quota uit de kerken te verkrijgen, van welk quotum W. wordt ontslagen.

Sommige broeders verklaren, dat de Classis